

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Філософський факультет

Кафедра соціальної психології та психології розвитку

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»

Освітня програма «Психологія»

Спеціальність 053 «Психологія»

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № __ від “_” ____ 2019 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ
Викладач (-і)	Кандидат психол. наук, доц. Когутяк Надія Михайлівна
Контактний телефон викладача	0677589615
Е-mail викладача	nadiia.kogutiak@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Денна, заочна
Обсяг дисципліни	180 год (6 кредитів)
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?mod=course&action=ReviewOneCourse&id_cat=119&id_cou=4056
Консультації	Перший понеділок місяця
2. Анотація до курсу	
<p>Курс розроблено відповідно до потреб учасників навчання у необхідних знаннях про вікову мінливість психіки людини. Він допоможе їм глибше зрозуміти особливості формування психічних закономірностей розвитку людини, її пізнавальної та емоційно-вольової сфери, комунікативної компетентності тощо. Основним завданням курсу є формування професійної теоретико-практичної компетенції студентів-психологів щодо розв'язання складних спеціалізованих задач та практичних проблем у сфері вікової психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів. Важливими аспектами моделі розвитку фахової майстерності майбутніх психологів є обґрунтування принципів розвитку, визначення характеру взаємодії між середовищем та біологічно заданими властивостями, презентація ефективних форм впливу на кожному етапі онтогенезу, висвітлення ключових питань та теоретичних концепцій онтогенезу психіки людини. Дисципліна «Вікова психологія» є нормативною дисципліною зі спеціальності 053 - психологія для освітньо-професійної програми «Психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, яка викладається у першому та другому семестрі в обсязі 6 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Метою вивчення нормативної дисципліни «Вікова психологія» є оволодіння основними поняттями вікової психології (психологічний вік, онтогенез, сенситивні періоди, провідна діяльність, нормативні вікові кризи, психологічні новоутворення вікового періоду тощо), сприяти засвоєнню студентами знань щодо "норми" психологічного розвитку, які характерні для більшості представників даної культури одного і того ж віку при порівняно однакових інших умовах на різних етапах онтогенезу, а також забезпечити практичну підготовку студентів для роботи з людьми різних вікових категорій.</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
<p>У процесі опанування дисципліни студенти мають оволодіти такими компетентностями:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи її розв'язання. ✓ Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань. ✓ Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань. ✓ Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел. ✓ Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання ✓ Забезпечувати оптимальні психолого-педагогічні умови розвитку особистості. 	

✓ Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності					
5. Організація навчання курсу					
Обсяг курсу					
Вид заняття			Загальна кількість годин		
Лекції			24 год		
семінарські заняття / практичні / лабораторні			36 год		
самостійна робота			120 год		
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язковий / вибірковий		
I - II	05 – соціальні та поведінкові науки 053 - психологія	I р.н.	Обов'язковий		
Тематика курсу					
Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Тема 1. Вступ до вікової психології 1. Предмет та завдання вікової психології. Співвідношення вікової психології, психології розвитку та дитячої психології. 2. Зв'язок вікової психології із психологічними дисциплінами та іншими науками. 3. Структура вікової психології. 4. Теоретичні та практичні завдання вікової психології. Базові поняття вікової психології.	Лекція	2,3,4,5,6, 7,8	2 год.	5 балів	1-5 тиждень навчання I семестр (згідно з розкладом занять)
	Семінарське заняття		2 год.		
	Самостійна робота	6 год.	5 балів		
Тема 2. Методи дослідження психічного розвитку 1. Проблема методу дослідження психічного розвитку. Класифікація методів вікової психології та їх характеристика. 2. Описові (неекспериментальні)	Лекція	1,3,4,6,7, 8, 13,21,22	2 год.	5 балів	2-6 тиждень навчання I семестр (згідно з розкладом занять)
	Семінарське заняття		2 год.		

<p>методи: спостереження; бесіда; анкета; вивчення продуктів діяльності.</p> <p>3. Діагностичні (вимірювальні) методи дослідження: тести.</p> <p>4. Пояснювальні (експериментальні) методи дослідження: природній експеримент; моделюючий експеримент; лабораторний експеримент;</p> <p>5. Перетворюючі (формуючі): навчаючий експеримент; виховуючий експеримент.</p>	Самостійна робота		8 год.	5 балів	
<p>Тема 3. Основні теорії зарубіжної вікової психології</p> <p>1. Класичний психоаналіз (ортодоксальний). Теорія та періодизація З. Фрейда. Етапи психосексуального розвитку.</p> <p>2. Теорія і періодизація Е. Еріксона (неопсихоаналіз). Етапи психосоціального розвитку. Егоїдентичність.</p> <p>3. Біхевіоризм (Дж. Уотсон, Б. Скіннер) про особливості розвитку дитини. Основні положення теорії соціального наочіння.</p> <p>4. Теорія та періодизація Ж. Піаже. Особливості дитячого мислення та уявлення про світ. Стадії розвитку інтелекту в онтогенезі.</p> <p>5. Гуманістична психологія (К. Роджерс, А. Маслоу) про</p>	Лекція	5,6,8,23	2 год.		
	Семінарське заняття		6 год.	5 балів	3-8 тиждень навчання I семестр (згідно з розкладом занять)
	Самостійна робота		16 год.	5 балів	

закономірності дитячого розвитку.					
<p>Тема 4. Основні напрямки вітчизняної вікової психології</p> <p>1. Культурно-історична теорія психічного розвитку Л.С. Виготського. Роль інтеріоризації культурно-історичного досвіду.</p> <p>2. Проблема генезису потреби дитини у спілкуванні. Розвиток форм спілкування (М. І. Лісіна).</p> <p>3. Діяльнісна детермінація психічного розвитку. Провідна діяльність (О. М. Леонт'єв).</p> <p>4. Періодизації психічного розвитку в культурно-історичному підході (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін).</p> <p>5. Концепція акселерації та концепція «ампліфікації» (А. В. Запорожець)</p>	Лекція	2,3,6,15, 16	2 год.		5-10 тиждень навчання I семестр (згідно з розкладом занять)
	Семінарське заняття		4 год.	5 балів	
	Самостійна робота		16 год.	5 балів	
<p>Тема 5. Пренатальна психологія. Особливості психічного розвитку новонародженого.</p> <p>1. Пренатальний період розвитку. Криза новонародженості. Фаза новонародженого.</p> <p>2. Соціальна ситуація розвитку новонародженого.</p> <p>3. Основні новоутворення:</p>	Лекція	1,3,4, 7,8, 21	2 год.		7-14 тиждень навчання I семестр (згідно з розкладом занять)
	Семінарське заняття		4 год.	5 балів	
				16 год.	

наслідування та акт впізнавання, зорові та слухові зосередження, активний інтерес до оточення, комплекс поживлення (емоційна і рухова реакція на обличчя матері). 4. Анатомо-фізіологічна характеристика і функціонування головного мозку дитини в період новонародженості.	Самостійна робота				
Тема 6. Особливості психічного розвитку немовлят 1. Загальна характеристика анатомо-фізіологічного розвитку немовляти. 2. Соціальна ситуація розвитку. 3. Психічний розвиток дитини першого року життя. Розвиток форм спілкування протягом першого року. Формування сенсорної і моторної сфер немовляти. 4. Основні новоутворення. 5. Основне протиріччя віку. Криза першого року життя.	Лекція	1 – 8,13	2 год.		
	Семінарське заняття		2 год.	5 балів	8-15 тиждень навчання I семестр (згідно з розкладом занять)
	Самостійна робота		8 год.	5 балів	
Тема 6. Психологія раннього дитинства 1. Соціальна ситуація розвитку в ранньому дитинстві. Психологічне усвідомлення себе. 2. Розвиток предметної діяльності. Продуктивна і репродуктивна діяльність. Формування	Лекція	1 – 8, 9,16,20	2 год.		
	Семінарське заняття		2 год.	5 балів	1-5 тиждень навчання II семестру (згідно з розкладом занять)

<p>символічної репрезентації дійсності.</p> <p>3. Особливості розвитку психічних пізнавальних процесів у ранньому дитинстві.</p> <p>4. Формування особистості дитини раннього віку.</p> <p>5. Основні новоутворення: наочно – дійове мислення, мовне спілкування, поява самосвідомості, комплекс “Я сам” (негативізм, установка на самостійність, непокірність, впертість).</p> <p>6. Психологічні особливості кризи трьох років.</p>	Самостійна робота		8 год.	5 балів	
<p>Тема 8. Психологія дошкільного дитинства</p> <p>1. Соціальна ситуація розвитку дошкільного дитинства.</p> <p>2. Загальна характеристика психічного розвитку, особливості розвитку видів діяльності і форм спілкування з дорослими і однолітками.</p> <p>3. Гра як провідна діяльність дошкільника. Значення гри формування особистості дитини у дошкільному віці.</p> <p>4. Новоутворення віку. Розвиток внутрішнього плану свідомості.</p> <p>5. Розвиток пізнавальних процесів та особистості дитини. Установлення ієрархії мотивів. Розвиток емоцій. Особливості розвитку моральних, етичних та інтелектуальних почуттів</p>	Лекція	1 -8, 9,11, 12, 13,15, 16,20,22	2 год.		2-7 тиждень навчання II семестру (згідно з розкладом занять)
	Семінарське заняття		4 год.	5 балів	
	Самостійна робота		6 год.	5 балів	
<p>Тема 9. Психологія молодшого шкільного віку</p> <p>1. Анатомо-фізіологічні особливості молодших школярів. Особливості нервової системи.</p>	Лекція	1 – 8, 9,15,16, 21,22	2 год.		3-8 тиждень навчання II

<p>2. Фізична витривалість дитини. Працездатність молодших школярів.</p> <p>3. Психологічна готовність до шкільного навчання.</p> <p>4. Криза семи років: прояви, динаміка, значення.</p> <p>5. Зміна соціальної ситуації розвитку у 6-7 років.</p> <p>6. Навчальна діяльність як провідна. Розвиток мотивів навчання. Формування системи ставлення до школи, вчителя, навчальних обов'язків. Динаміка зміни ставлення до навчання протягом молодшого шкільного віку.</p> <p>7. Основні новоутворення молодшого школяра: довільність психічних процесів, розвиток внутрішнього плану дій, рефлексія, мотив досягнення успіху.</p> <p>8. Розвиток пізнавальних процесів та особистості дитини. Особливості розвитку емоційно-вольової сфери.</p> <p>9. Формування самооцінки у зв'язку з розвитком навчальної діяльності.</p> <p>10. Основне протиріччя віку: відставання морального розвитку від інтелектуального.</p>	Семінарське заняття		4 год.	5 балів	семестру (згідно з розкладом занять)
<p>Тема 10. Підлітковий та юнацький вік</p> <p>1. Анатомо-фізіологічні та психологічні передумови переходу до підліткового віку.</p> <p>2. Вплив статевого дозрівання на появу почуття власної дорослості, появу інтересу до представників протилежної статі.</p> <p>3. Інтенсивний фізичний і фізіологічний розвиток. Перебудова нейрогуморальних співвідношень.</p> <p>4. Соціальна ситуація «Ми». Спілкування с</p>	Лекція	1 – 8, 12,13, 14, 16,17,24	2 год.		4-10 тиждень навчання II семестру (згідно з розкладом занять)
	Семінарське заняття		4 год.	5 балів	
	Самостійна робота		16 год.	5 балів	

<p>однолітками. Дружба у підлітків, особливості її розвитку.</p> <p>5. Становлення нового типу взаємостосунків з дорослими.</p> <p>6. Реакція емансипації. Хобі-реакція. Підліткова субкультура.</p> <p>7. Статева ідентичність у підлітковому віці.</p> <p>8. Проблема провідної діяльності підлітка. Особливості навчальної діяльності підлітка. Загострення потреби у спілкуванні, самоствердженні та визнанні.</p> <p>9. Розвиток волі і необхідність у самовихованні та вдосконаленні. Особистісний розвиток підлітка.</p> <p>10. Новоутворення підліткового періоду: почуття дорослості, потреба в самореалізації та суспільному визнанні, прагнення до самоствердження, моральний характер самосвідомості, вміння підпорядковуватись нормам колективного життя.</p> <p>11. Криза підліткового віку.</p> <p>12. Загальна характеристика <i>юнацького віку</i>.</p> <p>13. Соціальна ситуація віку. Розвиток самосвідомості і образу „Я”. Формування ціннісних орієнтацій та часової перспективи. Життєвий план. Система світогляду.</p> <p>14. Навчально-професійна діяльність як провідна. Поява дорослих ролей і обов’язків.</p> <p>15. Громадянська позиція, обумовлена появою нової соціальної ситуації „Я і</p>					
--	--	--	--	--	--

<p>суспільство». Готовність до самовизначення. Психологічні особливості вибору професії. 16. Особливості мислення. Формування наукових і естетичних уявлень, соціальних і естетичних норм. 17. Криза юнацького віку. 18. Центральні новоутворення: професійне і особистісне самовизначення, формування потреби в трудовій діяльності</p>					
<p>Тема 11. Психологічна характеристика дорослого періоду життя 1. Біологічні, психічні, духовні аспекти життя людини. Фактори і закономірності розвитку дорослого. 2. Психічна зрілість: зміст і структура. Проблеми періодизації психічного розвитку дорослої людини. Періоди і фази дорослості. 3. Анатомо-фізіологічні особливості дорослості. Психосоціальний та пізнавальний розвиток дорослості. 4. Період ранньої дорослості, молодість. Фізичний розвиток в ранній дорослості. 5. Соціальна ситуація віку: «відрив від батьківського коріння». Інтимно-особистісне спілкування як провідна діяльність. Досягнення ідентичності та близькості. 6. Самовизначення. Оволодіння професією і початок професійної діяльності. Пошук і вибір партнера, вступ у шлюб. 7. Зрілість. Загальні умови переходу до зрілості. Соціальне значення періоду зрілості. Періодизація зрілості. 8. Соціальна ситуація віку: «між поколінь».</p>	<p>Лекція</p> <p>Семінарське заняття</p> <p>Самостійна робота</p>	<p>1 – 8, 10,12,13, 14, 19,24</p>	<p>2 год.</p> <p>2 год.</p> <p>14 год.</p>	<p>5 балів</p> <p>5 балів</p>	<p>5-12 тиждень навчання II семестру (згідно з розкладом занять)</p>

<p>11. Прояви, динаміка та значення кризи пізнього віку.</p> <p>12. Новоутворення пізньої дорослості. Мудрість як соціально-психологічний феномен.</p> <p>13. Розвиток особистості людини в літньому віці. Специфічні зміни емоційної і мотиваційної сфер.</p>					
6. Система оцінювання курсу					
<p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>Оцінювання здійснюється за національною на ECTS шкалою оцінювання на основі 100-бальної системи. (Див.: пункт “9.3. Види контролю” Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [Режим доступу: https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2018/04/Polozhennia-pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu-ta-rozrobku-osnovnykh-dokumentiv-z-orhanizatsii-osvitnoho-protsesu-v-DVNZ-%c2%abPrykarpatskyi-natsionalnyi-universytet-imeni-Vasylia-Stefanyka%c2%bb.pdf]</p> <p>Загальні 100 балів включають: 15 балів за усні чи письмові роботи під час семінарських занять; 15 балів за самостійну роботу; 20 балів за тестовий контроль знань; 50 балів за іспит.</p>				
<p>Вимоги до письмової роботи</p>	<p>Концептуально конкретне, базавоне на наукових теретико-практичних дослідженнях, висвітлення питань.</p>				
<p>Семінарські заняття</p>	<p>Оцінюються за п'ятибальною системою</p>				
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Виконання усіх запланованих програмою дисципліни форм навчальної роботи, які підлягають контрольному оцінюванню. Пропущені заняття з поважної причини відпрацьовуються протягом місяця (усно або ж за допомогою дистанційного ТЗК) після пропущеного заняття. Самостійна робота (конспект) повинні бути здані до завершення змістового модуля з теми. Мінімальна кількість балів для позитивного зарахування курсу – 50 балів.</p>				
7. Політика курсу					
<p>Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких подій – реагування відповідно до Положення 1 https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82%D1%83-%D1%83-%D0%94%D0%92%D0%9D%D0%97-%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-</p>					

https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/code_of_honor.doc?fbclid=IwAR2OZ7ieedYbWar3YLAu5arEPfHIWJvA8ahWmpLODcN6M2XRt7GPFip0uT8

8. Рекомендована література

Основна література:

1. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. 9-е изд. – СПб.: Питер, 2008.
2. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. – К.: Кондор, 2011.
3. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. 2-е вид. – К., Академвидав, 2009..
4. Токарева Н. М., Шамне А. В. Основи вікової психології: навчально-методичний посібник. – Кривий Ріг, 2013.
5. Ушакова І. М. Вікова психологія: курс лекцій. – Харків: НУЦЗУ, 2016.
6. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.
7. Самошкіна Л. М. Вікова психологія: Навч. наоч. посіб. з мультимедійним курсом /Під ред. чл.-кор. АПН України, професора Е. Л. Носенко. – Д.: Вид-во ДНУ, 2016. – 248 с.
8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури», 2012.

Додаткова література:

9. Абрамова Г. С. Практикум по возрастной психологии. 3-е изд. М.: Издательский центр „Академия”, 2001.
10. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології / Т. М. Дзюба, О. Г. Коваленко; за ред. В. Ф. Моргуна. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013.
11. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навчальний посібник. - Київ : ЦУЛ, 2007. – 392 с.
12. Когутяк Н. М., Мицько В. М., Сидорик Ю. Р. Вікова психологія: матеріали до хрестоматії з дисципліни. - Івано-Франківськ : НБ ПНУ, 2017.
13. Копець Л. Класичні експерименти в психології: Навч. посібник. – К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 283 с.
14. Максимов М. Психология возрастных кризисов. – Минск, 2000.
15. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество – 9-е изд. – М.: Издательский центр «Академия», 2004.
16. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005.
17. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. 8-е изд. – СПб., 2000.
18. Стюарт-Гамильтон Я. Психология старения. 3-е изд. – СПб., 2002.
19. Хухлаева О. В. Психология развития: молодость, зрелость, старость. 3-е изд. – М.: Издательский центр «Академия», 2006.
20. Практикум з вікової та педагогічної психології : навчально-методичний посібник / редактор-укладач Н. М. Когутяк. – Івано-Франківськ, 2010. – 126 с.
21. Кутішенко В.П., Ставицька С.О. Психологія розвитку та вікова психологія: Практикум / Валентина Петрівна Кутішенко, Світлана Олексіївна Ставицька; [Навч. посібник]. - К.:Каравелла, 2009. - 448 с.

22. Семаго Н.Я. Теория и практика оценки психического развития ребенка. Дошкольный и младший школьный возраст / Наталья Семаго, Михаил Семаго. – С. Пб. : Речь, 2006. – 384 с.
23. Хьелл, Зиглер Д. Теории личности. – С.-Пб., 1997. – Гл 3, 4. – с. 162-190, Гл. 5, 7, 8.
24. Шихи Г. Возрастные кризисы (ступени личностного роста). – С.-Пб.: Ювента, 1999.

Інформаційні ресурси

Адреси бібліотек:

1. Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника – Шевченка 57, 1 поверх Гуманітарного корпусу.
2. Бібліотека філософських, психологічних, релігієзнавчих дисциплін - Шевченка 57, 5 поверх Гуманітарного корпусу, філософський факультет.

Інтернет ресурси:

1. <http://lib.ru.if.ua>. - Сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.
2. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
3. <http://hklib.npu.edu.ua/> - Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.
4. <http://upsihologa.com.ua/> - портал професійних психологів України «У психолога».
6. <http://pl.bookos.org/> - електронна англomовна бібліотека

Викладач Козуляк Надія Михайлівна